

Aprendre fotografia a la Facultat de Belles Arts per mitjà de diverses estratègies metodològiques. Realització d'una activitat de grup.

Resum

En el marc del procés de desenvolupament de l'Espai Europeu d'Educació Superior, aquest article presenta una activitat d'aprenentatge innovadora, amb la que es pretén fomentar diverses competències afins a les directrius proposades, com són l'autoaprenentatge, el treball col·laboratiu, la cerca i anàlisi de documentació, l'autoavaluació i l'avaluació entre iguals, que es duu a terme en l'assignatura teòrica i pràctica *Fotografia*, optativa del grau de l'ensenyament de Belles Arts.

Els estudis en fotografia que proposa el Departament de Disseny i Imatge ofereixen una formació tan humanística com tecnològica. S'ha articulat un ensenyament que es centra en els aspectes artístics i culturals produïts en fotografia, la qual cosa implica estudiar les relacions crítiques que aquest mitjà manté amb l'art, la cerca de noves construccions simbòliques, conèixer els comportaments singulars dels artistes que desenvolupen llurs projectes amb aquest mitjà i entendre els procediments tecnològics que el mitjà va incorporant. La producció i realització de projectes fotogràfics tenen el lloc prioritari que els pertoca en un grau de Belles Arts complet i competitiu.

En l'article es presenta l'experiència de la implementació d'una pràctica fotogràfica col·laborativa, la realització de la qual permet a l'alumnat adquirir diverses de les competències que es desenvolupen en l'assignatura i assolir gran part dels coneixements objectius del curs, per mitjà de diverses tècniques didàctiques com són la pluja d'idees, l'elaboració de mapes conceptuals i la creació d'un projecte fotogràfic en grup.

Per poder valorar-ne l'eficàcia i la percepció per part de l'alumnat s'ha confeccionat un qüestionari. En l'article s'aporten les dades obtingudes d'aquest qüestionari complimentat per l'alumnat participant i s'exposen les reflexions i consideracions que es desprenen de l'anàlisi dels resultats obtinguts en l'aplicació d'aquesta estratègia didàctica, en molts aspectes, innovadora dins del context de la facultat de Belles Arts.

Paraules clau

Aprenentatge autodirigit, treball col·laboratiu, projecte de creació, Aprenentatge basat en Problemes (ABP), didàctica de les arts, didàctica de la fotografia, Avaluació entre iguals, Autoavaluació.

Keywords

Self-Directed Learning, Creation Projects, Work in groups, Problem-Based Learning (PBL), Teaching of the Arts, Teaching of Photography,

1. Introducció

En l'article es presenta una activitat d'aprenentatge que es va posar en pràctica, de manera experimental el curs 2002-2003 en un mòdul de l'assignatura *Llenguatges de l'Art* (assignatura troncal sobre la matèria Fotografia del 2n cicle de l'ensenyament de Belles Arts), i que actualment ja s'ha implementat en el pla docent de l'assignatura Fotografia, del grau de Belles Arts. Amb aquesta activitat es pretén fomentar diverses de les competències afins a les directrius proposades en el pla universitari de convergència europea, com són l'autoaprenentatge, el treball col·laboratiu, la cerca i anàlisi de documentació, l'autoavaluació i l'avaluació entre iguals. Aquesta pràctica fotogràfica es desenvolupa, en molts aspectes, des de la perspectiva de l'ABP, (Aprenentatge Basat en Problemes).

L'article es compon de 4 parts. En la Introducció es descriu el context acadèmic de l'ensenyament universitari de Fotografia en la Universitat de Barcelona, s'exposa l'interès per l'adaptació de l'ABP en l'assignatura *Llenguatges de l'Art*, i es refereixen les característiques i l'organització així com els aspectes didàctics de la mateixa. En la 2a secció es descriu l'activitat d'aprenentatge concreta i les fases que la formen; s'exposen els beneficis del treball en grup, del paper atorgat al docent i del sistema d'avaluació coparticipativa. En el 3r apartat es comenta l'avaluació del mètode, i finalment, en el 4t, es presenten les conclusions i es proposen reptes per a una futura aplicació de l'ABP en el conjunt dels estudis de Fotografia.

1. 1. L'ensenyament de la fotografia en el context de la Facultat de Belles Arts

El vigent pla d'estudis de la Facultat de Belles Arts de Barcelona ofereix a l'alumnat una gran diversitat d'itineraris en llurs estudis d'art. I certament, contempla una dedicació a la fotografia per part de l'alumnat considerablement inferior a la de les disciplines clàssiques de les escoles d'art: dibuix, pintura i escultura. No obstant, i segurament com una evidència de la realitat sociocultural que vivim, cada any és més significatiu el nombre d'estudiants que decideixen treballar amb i per a la fotografia. En aquest context singular, doncs, resulta especialment ric i complex emprendre l'ensenyament de la fotografia entesa com un mitjà actiu i creatiu, combinació de tècnica i d'observació visual, encaminada a la producció artística com a motor generador de coneixement.

Els estudis en Fotografia que proposa el Departament de Disseny i Imatge ofereixen una formació tan humanística com tecnològica. S'ha articulat un ensenyament que es centra en els aspectes artístics i culturals produïts en fotografia, la qual cosa implica estudiar les relacions crítiques que aquest mitjà manté amb l'art, la cerca de

noves construccions simbòliques, conèixer els comportaments singulars dels artistes que desenvolupen llurs projectes amb aquest mitjà i entendre els procediments tecnològics que el mitjà va incorporant. La producció i realització de projectes audiovisuals tenen el lloc prioritari que els pertoca en una llicenciatura de Belles Arts completa i competitiva.

Amb el propòsit d'adequar-nos millor a la realitat política, econòmica i social que implica constants canvis dels usos i aplicacions professionals respecte del mitjà fotogràfic, i per extensió, del mercat de l'art; sent conscients dels relleus i innovacions que repercuteixen en la definició del paper de l'autor creatiu i de la producció artística en el si de la societat, des de fa uns anys hem anat modificant, adaptant i posant a prova diverses estratègies educatives per tal de motivar i garantir l'aprenentatge en l'alumnat.

Com a docents especialistes en fotografia, sembla ineludible maldar perquè l'alumnat assoleixi solidesa i profunditat en la seva mirada així com en la comprensió del ventall de possibilitats que el mitjà fotogràfic els brinda, a fi de poder construir llurs projectes de creació; que s'aturi, contempli i reflexioni per a convertir el pensament en imatge. Aquest interès ha determinat l'exercici constant de proposta i revisió d'objectius, continguts i metodologies plantejades amb la suficient versatilitat com per poder atendre i guiar l'alumnat en cada procés de creació, en cada experiència única; en llur trajecte per la fotografia. Així, en cada nou curs esdevé un repte generar espais de producció, reflexió, comunicació i exposició, actuant des del diàleg i l'intercanvi, creant les eines necessàries per tal que cada alumne assumeixi, cada vegada més, un rol actiu i de responsabilitat en el seu procés de creació.

És al fil d'aquesta preocupació docent per a aconseguir transmetre en l'alumnat una millor comprensió de la matèria Fotografia i possibilitar que assoleixi les competències tant específiques com transversals, que ja des de l'any 2002-2003 primer, en l'assignatura *Posada en Escena*, i després, des del curs 2004-2005, en l'assignatura *Llenguatges de l'Art*, hem proposat la realització d'una part important de l'assignatura a partir del desenvolupament d'una pràctica en grup. Hem anat provant metodologies diverses i combinades. En el decurs d'aquestes pràctiques experimentals hem posat especial èmfasi en que l'alumnat fos responsable del seu aprenentatge treballant no necessàriament d'una manera tradicional. Finalment, del que s'ha tractat fins ara i es tracta encara avui, és de garantir l'aprenentatge de continguts teòrics i les habilitats pertinents a l'assignatura, procurant, tanmateix, d'engrescar l'alumnat a intervenir cada vegada més en el seu progrés formatiu.

El fet d'incorporar-me al grup de recerca en didàctica de les arts ODAS ha significat l'interès per a revisar aquelles experiències docents que hem estat posant a la pràctica. Sobretot, a partir del seminari sobre l'ABP que el Dr. Luís Branda va

impartir al grup ODAS, que decidim sistematitzar el nostre mètode educatiu. D'aquesta manera, intentarem codificar aquells aspectes que incideixen en les nostres propostes pedagògiques: la reflexió sobre el paper del professorat, la incorporació gradual de l'aprenentatge aut DIRIGIT, l'aplicació d'estratègies docents com la pluja d'idees (*brainstorming*), l'estudi de casos, l'aprenentatge basat en projectes, la realització de mapes conceptuals, incorporació de l'autoavaluació, l'avaluació entre iguals i el pensar què caldrà que sàpiguen els estudiants quan s'incorporin al mercat laboral.

1. 2. L'ABP com a estratègia metodològica principal

De les diverses raons que als nostres ulls fan molt valuosa les aportacions que implica l'ABP en l'aprenentatge universitari, en destaquem les següents:

L'ABP és una estratègia d'aprenentatge cooperatiu que se centra en la figura de l'estudiant com a individu i com a membre d'un grup. Entén l'aprenentatge com un procés de comunicació interacció. Es caracteritza per plantejar una situació problemàtica que esdevé el motor del procés que ha de permetre a l'alumnat adquirir les habilitats indispensables per a l'aprenentatge. En la concepció didàctica de l'ABP doncs, és essencialment l'alumnat el responsable del seu propi progrés de formació acadèmica universitària i el professorat assumeix el paper d'assessor i de facilitador del procés.

1. 3. L'assignatura *Llenguatges de l'Art*

Descripció

Llenguatges de l'Art és una assignatura troncal anual de 2n cicle (3r curs), de 15 crèdits, que ofereix el Departament de Disseny i Imatge de la Universitat de Barcelona. Es tracta d'una assignatura de les anomenades de *taller*, on des de la teoria i la pràctica, s'introdueix i s'encamina l'alumnat en la realització de projectes de creació. És en el grup M2 de l'assignatura on hem aplicat la pràctica objecte d'aquest article.

Una de les característiques del pla d'estudis actiu des de l'any 2001, és que permet que l'alumnat esculli el seu recorregut curricular, i si així ho desitja, defineixi un itinerari concret per alguna de les disciplines que s'imparteixen: disseny, imatge, gravat, restauració, dibuix, pintura i escultura. Però no és obligatori, si bé en el nostre cas ho considerem desitjable, sinó imprescindible. La conseqüència d'aquesta realitat, per tant, dona lloc a un alumnat amb nivells i interessos diferents cursant l'assignatura, fet que implica d'entrada, una dificultat per a desenrotllar propostes que valguin per a tothom de la mateixa manera. Aquest diversitat va ser un dels motius per cercar nous models didàctics.

Competències

Es pretén que l'alumnat que la cursa disposi d'un viu interès en aprofundir en el coneixements sobre la fotografia i en el domini de determinats procediments fotogràfics. S'incideix doncs, en l'exercici de les possibilitats que els mitjans fotogràfics els ofereixen per a desenvolupar la seva producció creativa. Des de la concepció de la fotografia com a mitjà d'expressió artístic, el curs vol que l'alumnat s'encamini cap a la projecció d'un treball fotogràfic i s'iniciï en la construcció del seu propi discurs dins l' àmbit de la fotografia.

Per a l'assoliment de les competències s'ha establert una relació d'objectius d'aprenentatge dels coneixements, i dels procediments, així com diverses activitats dirigides i autònomes, que s'organitzen en diverses modalitats:

1. **Sessions magistrals.** Són aquelles sessions mitjançant les quals l'alumnat s'introdueix en els continguts teòrics del curs, adquireix el vocabulari específic de la matèria i la seva concreció en un glossari propi de l'assignatura. S'imparteixen per part del professorat de l'assignatura, en tant que especialista en la matèria.
2. **Sessions metodològiques** L'objectiu d'aquestes sessions és facilitar que l'alumnat s'organitzi en la planificació de les diverses activitats que cal que realitzi: des de la cerca d'un tema de treball a la realització de les pràctiques fotogràfiques, passant per l'elaboració d'un dossier de projecte. Es tracta doncs, que pugui adquirir els coneixements, eines i habilitats necessàries per afrontar i resoldre amb rigor un encàrrec professional o propi.
3. **Sessions de treball dirigit.** Poden ser de diversos tipus:
 - Sessions en les que es segueix el procés de treball creatiu de l'alumnat, en les seves diverses fases. L'alumnat presenta el material treballat al grup, que col·lectivament el revisa i comenta a fi de contribuir a l'aclariment i progressió del treball.
 - Sessions tutorades, en les que es fa el seguiment personalitzat del procés de treball creatiu de l'alumnat, en les seves diverses fases, a fi de contribuir a l'aclariment i progressió del treball.
 - Cursos de formació optatius, que volen facilitar a l'alumnat el coneixement de diverses eines que no formen part exclusiva de l'assignatura. S'organitzen conjuntament amb el CRAI i són de lliure assistència, fora de les hores de classe, destinats a aprendre a manejar

bases de dades o programaris que els han de ser útils en l'assignatura i en el futur professional

4. **Sessions d'exposició a classe.** Els estudiants exposen a classe els seus projectes fotogràfics durant un temps donat prèviament, i amb els recursos que hagin escollit.
5. **Sessions d'avaluació coparticipativa i autoavaluació.** Les exposicions orals dels projectes es sotmeten a l'avaluació dels companys de curs, per mitjà d'un formulari que el professorat posa a la seva disposició. Així mateix se'ls demana que exerceixin l'autoavaluació.
6. **Sessions de treball autònom.** Donada la naturalesa experimental d'aquesta assignatura troncal, l'alumnat fa una part important de l'aprenentatge de manera autònoma. Aquestes són sessions en les que experimenta i desenvolupa diverses fases de la producció dels projectes de creació. Els resultats materials d'aquestes sessions cal que les presenti en les sessions presencials de seguiment dels projectes.
7. **La carpeta d'aprenentatge.** La carpeta d'aprenentatge és el marc en el que s'integra tot el treball desenvolupat per l'alumnat en l'assignatura. És una eina que integra tant la finalitat de l'aprenentatge com la finalitat avaluadora.

Els continguts

Les unitats temàtiques que descriuen les competències específiques de Llenguatges de l'Art són les següents:

- La representació fotogràfica
 - De la mirada a la imatge
 - La relació objecte/subjecte
- El llenguatge fotogràfic
 - Eines i recursos del llenguatge fotogràfic
- Introducció al projecte fotogràfic
 - La ideació d'un projecte fotogràfic
 - La metodologia
 - La documentació
 - L'exposició pública
- Elaboració d'un dossier de projecte
- El projecte i els gèneres:
 - La imatge: fixació i assimilació del món
 - La fotografia com a operació simbòlica

- Del retrat a la construcció de la identitat
- De la posada en escena a les realitats construïdes
- L'encàrrec i l'autor
 - La concreció d'un projecte fotogràfic d'autor a partir de la dinàmica de l'encàrrec:
 - Construcció de la identitat: el subjecte i el dispositiu fotogràfic
 - Realitats construïdes: imatge i text

En aquesta assignatura, els objectius d'aprenentatge no s'assoleixen és un procés lineal sinó que es va produint progressivament i acumulativa en la resolució i anàlisi posterior de les diverses activitats d'aprenentatge, que es plantegen des d'estratègies didàctiques diferents. Es tracta d'una assignatura que requereix la participació de l'alumnat en totes les activitats que es proposen ja que impliquen el treball col·laboratiu i donat que l'avaluació del curs és continuada.

L'aprenentatge autodirigit

A fi de preservar amb coherència el sistema pedagògic que considera clau aquest concepte, i sent conscients de la limitada autonomia de l'estudiant en relació d'aquells objectius d'aprenentatge que garanteixen les competències requerides, i en relació també, a l'avaluació, amb la que l'alumnat demostra que ha assolit adequadament els coneixements, habilitats i actituds definides en el programa, entenem la importància d'explicitar els objectius d'aprenentatge del programa així com de deixar ben clares a l'alumnat les pautes d'avaluació dels coneixements, habilitats i actituds.

El docent és clau en l'aprenentatge autodirigit. El professor facilitador no és la font de resolució del problema sinó que ha de promoure el pensament crític, el funcionament eficient i eficaç del grup, l'aprenentatge individual, estimular el debat de les idees i la informació presentades. Les seves intervencions essencialment es centren en plantejar preguntes que facilitin el pensament i discussió entre l'alumnat. En el decurs de l'assignatura adopta diversos rols, segons el tipus d'activitat que s'està portant a terme. Així, del rol de facilitador pot passar al d'especialista (segons les modalitats proposades per la metodologia ABP), i també es presenta davant l'alumnat en una modalitat més directiva, pròpia d'una metodologia essencialment jeràrquica.

L'avaluació

El conjunt de l'assignatura s'avalua de manera continuada. De manera que en acabar l'any acadèmic, la qualificació de l'alumnat s'esdevé de la integració sumativa de les notes obtingudes en els diferents mòduls del curs. Els elements que conformen l'avaluació de l'adquisició dels coneixements, llur comprensió i utilització, les habilitats tècniques i d'aprenentatge, i les actituds establert en el programa, són

diversos i contempen des de l'observació de les sessions de tutories de seguiment dels grups, a l'autoavaluació, passant per la coavaluació.

2. L'activitat d'aprenentatge en grup: posada en escena fotogràfica

Exposem a continuació la pràctica plantejada com una situació problemàtica, raó d'aquest article, que vertebra un dels mòduls de l'assignatura *Llenguatges de l'Art*.

2. 1. Descripció general

L'activitat consisteix en una pràctica plantejada com un problema des del que treballen, per als objectius d'aprenentatge de programa i de cada alumne, i amb als coneixements i les habilitats dels que disposa l'alumnat. S'enuncia com l'encàrrec de realitzar una imatge fotogràfica construïda a partir de la interpretació d'un text.

Consisteix en desenvolupar en grups un projecte fotogràfic i realitzar-lo a partir de la interpretació i adaptació d'un dels textos que es proposen a classe i amb una metodologia de treball guiada per l'ABP, com a metodologia principal que tanmateix integra altres estratègies didàctiques. Es tracta de plantejar-se una posada en escena fotogràfica per donar forma i sentit al tema que el grup decideix treballar. Les diverses etapes de realització del projecte es duen a terme en les sessions presencials. Per tant, l'assistència i participació és innegociable. Per a finalitzar l'activitat, cal presentar a l'auditori de la classe el projecte fotogràfic que consta de la memòria de treball, la proposta de posada en escena fotogràfica en esbossos, les referències de contingut conceptual i visuals comentades, totes les imatges realitzades i la imatge definitiva, seleccionada a partir dels criteris definits en el projecte.

2. 2. L'activitat com un problema de l'ABP

L'ABP es desenvolupa dins del context determinat per les dades del problema que es presenta, pels objectius d'aprenentatge i pel coneixement i habilitats prèvies de cada estudiant. En aquest cas, el problema es presenta en forma d'encàrrec d'una construcció fotogràfica que, com hem vist, pren com a punt de partida un text literari breu, triat pel professor per les seves característiques, de manera que possibiliti diversos nivells de treball metodològic i faciliti a l'alumnat assolir els objectius d'aprenentatge i algunes de les competències dissenyats per al conjunt de l'assignatura. Per tant, es presenta com un problema no estructurat per afavorir la controvèrsia entre els estudiants en la identificació i l'elecció dels temes de treball. El propòsit d'aquesta pràctica plantejada com a situació problemàtica, és que, a més d'escometre la resolució fotogràfica, en haver-la finalitzat l'alumnat sigui capaç

d'identificar el què han après, com es relaciona aquest aprenentatge amb els objectius i les tasques definides, què els ha quedat per explorar i què els servirà en noves situacions problemàtiques.

2. 3. Objectius

D'entre els objectius generals i els específics de l'assignatura, amb aquesta pràctica es busca que assoleixin els següents, referits a l'aprenentatge de les habilitats o procediments:

- Interpretar un text. Identificar-ne temes de treball
- Definir un tema de treball a partir del que es plantejarà un treball fotogràfic
- Escometre un encàrrec fotogràfic
- Conèixer i adaptar les possibilitat de la dinàmica de l'encàrrec professional al treball personal
- Aprendre a escollir i emprar els recursos del llenguatge fotogràfic adequats en la realització d'un treball fotogràfic
- Desenvolupar la capacitat crítica i analítica en el procés de treball fotogràfic propi i aliè
- Elaborar una memòria de projecte
- Elaborar una relació bibliogràfica i documental
- Exercitar l'exposició oral de les fases del procés de treball del projecte fotogràfic
- Capacitar per analitzar i comentar públicament el treball de creació

2. 4. Continguts del mòdul que es treballen amb l'activitat cooperativa *posada en escena fotogràfica*

- La concreció d'un projecte fotogràfic a partir de la dinàmica de l'encàrrec
- L'encàrrec i el projecte de creació
- El projecte i els gèneres fotogràfics: La posada en escena de realitats construïdes
- La capacitat evocativa i discursiva de les imatges fotogràfiques.
- El text literari com a eina per a escometre un projecte fotogràfic.
- Els fonaments de l'elaboració d'un dossier de treball d'un treball de creació
- Els fonaments de les citacions bibliogràfiques o d'imatges
- Els fonaments de l'exposició pública del treball de creació
- Els fonaments de l'avaluació, l'autoavaluació i l'avaluació entre iguals

Aquesta activitat, eix central d'un dels blocs de continguts del l'assignatura, es realitza en grup i es desenvolupa al llarg de 12 sessions de manera presencial. La darrera sessió la constitueix l'avaluació. Suposa una càrrega docent de 6 crèdits.

2. 5. La particularitat i avantatges del treball en grup que reverteixen en el procés del treball individual

Ens trobem integrats en uns estudis en els que acadèmicament, com a mirall esbiaixat del que passa socialment (mercat, reconeixement, etc.) es fomenta principalment el treball individual, el donar-se respostes individuals en el procés creatiu. I sembla que no es posa prou èmfasi en la importància del treball col·laboratiu. En els àmbits professionals de la imatge (fotografia, vídeo i cinema) aquesta és una realitat freqüent en el procés de producció d'una obra. També en el territori de l'art, en cada dècada convergeixen un nombre important d'artistes que treballen en col·laboració. El coneixement de l'àmbit que l'alumnat ha triat de manera vocacional per a desenvolupar la seva formació acadèmica, recerca i experimentació podria fer pensar que aquesta faceta del treball en grup es dóna gairebé naturalment. Ben al contrari: sovint ens trobem amb reticències. Persisteix la comprensió de la formació individual dins del col·lectiu com a forma gairebé única d'entendre la producció artística i la formació acadèmica.

El treball en grup facilita el debat i contribueix al desenvolupament del pensament crític i creatiu de l'alumnat. És fonamental que s'adonin que la seva opinió no és l'única i que cal aprendre a debatre, contrastar i en aquest cas, consensuar propostes de treball i informació per a garantir una bona resolució pràctica de l'encàrrec, que mai serà només d'un sol estudiant, sinó fruit del treball en equip. Això requereix d'habilitats i competències molt concretes, que són les que ens interessa fomentar, com per exemple l'experimentació i assumpció dels diferents rols que actuen en el món professional. D'altra banda, plantejar aquesta dinàmica serveix per anar eradicant l'actitud passiva de l'estudiant que espera del professorat la direcció de l'activitat i rebre'n tota la informació.

2. 6. El paper del professorat

El professor en aquesta activitat esdevé un assessor que dóna als alumnes pautes per encaminar el procés d'aprenentatge. Atenent a les modalitats que es descriuen en l'ABP, entenem que segons l'etapa que s'està desenvolupant de la pràctica, el seu paper oscil·la entre la modalitat facilitadora centrada en el tutor, en la que és responsable de l'acció decidida bo i que s'estableix una relació participativa entre el professor i els estudiants, i la modalitat facilitadora centrada en l'estudiant, en la que els estudiants assumeixen el control del procés. El professor planteja als estudiants diversos interrogants que fomenten el diàleg i serveixen per aclarir conceptes, proven supòsits, evidències, o conseqüències i clarifiquen els punts de vista. Aquesta estratègia és ben útil per a reflexionar i revisar els plantejaments propis, i comprovar que són susceptibles de ser modificats.

2. 7. Etapes de la pràctica.

1. **Presentació de la situació problemàtica** El docent exposa la dinàmica de la metodologia que guiarà el mòdul: la pràctica plantejada com una situació problemàtica. Es discuteixen les expectatives que els estudiants tenen posades en l'assignatura i els avantatges i inconvenients que els sembla l'activitat com se'ls presenta. S'inicia l'activitat repartint els textos entre l'alumnat i es procedeix a la lectura i comprensió del text. Es llegeixen 5 textos que han estat triats per les seves característiques: són breus, de fàcil comprensió, atenyen diversos temes, i permeten cobrir alguns dels objectius docents definits pel professorat. El text, doncs, es planteja com una eina de la que se'n poden extraure temes d'aprenentatge, que siguin nous per als alumnes i que els permetin avançar en la consecució dels objectius. Es parla de la comprensió i possibles interpretacions dels textos amb el grup complet d'estudiants. En aquesta fase de l'exercici ja es pot observar i determinar els coneixements previs dels estudiants. En funció de l'interès que els motiva la tria d'un dels textos, l'alumnat es distribueix en grups de 3 a 6 persones. Sessió de 5 hores.
2. **Treball en grup: Pluja d'idees.** Una vegada feta la lectura i assegurada la comprensió del text, i ja en grup, els estudiants fan intervencions aportant les idees i conceptes que els ha suggerit el text. Un dels membres del grup, prèviament pactat, va prenent nota dels conceptes i idees que van sorgint. És interessant que sigui un procés regit sobretot, per la imaginació i la intuïció. En aquesta etapa, totes les aportacions són vàlides. En un pas posterior ja es procedirà a l'anàlisi de les dades obtingudes. Aquesta és una fase de treball que no pot ser massa extensa, ja que es perd l'eficàcia del mètode. En la nostra experiència hem comprovat que uns 30 minuts com a màxim són prou efectius.
3. **Treball en grup: identificar possibles temes d'aprenentatge per a treballar.** Acabat el temps de la pluja d'idees, l'escriba repassa els conceptes anotats. Els membres del grup inicien la següent fase que consisteix en comentar, clarificar, debatre els conceptes a fi d'extraure relacions d'idees lògiques, que han de perfilar temes de treball per a assolir alguns dels objectius d'aprenentatge. Sessió de 30 minuts.
4. **Treball col·lectiu.** Un representant de cada grup informa a la resta de la classe dels temes que han considerat rellevants. El col·lectiu de classe, juntament amb el suport del professor si cal, ajuden a distingir els pertinents i prioritaris per a cada grup. Sessió de 30 minuts.

5. **Treball en grup.** De tots els temes que han sorgit, els estudiants han de ser capaços d'acordar un dels temes d'importància i plantejar-lo com a tema d'estudi que impliqui un interès conceptual compartit pel grup. Aquest ha de guiar la recerca que els ha de permetre conceptualitzar i concebre una construcció fotogràfica al·legòrica sobre el tema treballat, caracteritzat segons la perspectiva des de la que s'ha definit. En aquesta fase és útil emprar els mapes conceptuals com a estratègia d'aprenentatge, ja que faciliten l'organització del coneixement, i la visió ràpida dels continguts que prèviament s'han analitzat. És un recurs esquemàtic que representa gràficament i sintètica els aprenentatges sobre una qüestió concreta i afavoreixen significativament l'assimilació de conceptes nous. Els mapes conceptuals, a més, permeten diferenciar les categories dels conceptes treballats i requereixen l'aplicació de moltes de les competències a assolir, com són decidir els conceptes clau en relació amb la situació problemàtica, llistar els conceptes i classificar-los en generals o específics, jerarquitzar-los i escriure els enllaços entre les paraules per a construir proposicions. Sessió de 2 a 4 hores

6. **Treball individual.** Identificats els temes d'aprenentatge, el pas següent és identificar plegats les possibles fonts d'informació de coneixement. És fonamental de cara al seu futur professional que aprenguin a avaluar críticament la informació recollida. Per aquest motiu, i l'objectiu d'aprofundir i poder caracteritzar el tema de treball, cada membre del grup de manera autònoma, cerca i escull referències bibliogràfiques al voltant del tema de treball i elabora un llistat selectiu i acurat de referències bibliogràfiques. La informació i documentació reunida es posa en comú i es treballa en el grup. Així mateix, amb les aportacions de tots els membres del grup, elaboren una galeria d'imatges consistent en un repertori d'imatges, d'almenys deu referències, il·lustratives del tema escollit per a treballar el projecte fotogràfic, del tractament conceptual del mateix, dels recursos i procediments de treball, del format de presentació. L'alumnat ha de presentar una selecció d'almenys deu imatges, amb la seva referència completa, a partir dels models de citació estandarditzats. Aquest treball amb les referències constitueix la documentació de la memòria del projecte. Sessió de 3 hores. Dedicació autònoma de l'alumnat, 9 hores.

7. **Seguiment del progrés del projecte de cada grup.** Després de definir el tema, de cercar informació i documentació i de treballar-la, els estudiants han de proposar una obra fotogràfica, una posada en escena que signifiqui visualment el tema de treball del grup i que representi gràficament el tractament que li han donat i les conclusions, en forma de pregunta o de

resposta, a les que han arribat sobre el mateix. Es distribueixen les diferents tasques a realitzar per a garantir la producció adequada de l'obra, llisten l'*atrezzo*, cerquen les localitzacions, caracteritzen el tractament visual de la imatge, defineixen el procediment fotogràfic, llisten els materials i equipaments que requereixen; és adir, es responsabilitzen i s'ocupen d'aconseguir tot allò que els farà falta per a la presa d'imatge. Sessió de 5 hores. Dedicació autònoma de l'alumnat, 4 hores.

8. **Planificació col·lectiva.** Un membre de cada grup exposa les necessitats per a la producció del seu grup. S'assignen franges horàries per a la realització de la imatge fotogràfica de cada grup, així com una distribució de les localitzacions possibles: estudi fotogràfic, aules, entorns de la facultat, etc. Sessió de 30 minuts.
9. **Realització fotogràfica.** Els diferents grups disposen de dues hores, per a realitzar la posada en escena fotogràfica en una sola sessió, en la localització que han determinat i amb les eines, equipaments i recursos que han decidit i cercat. Sessió de 5 hores.
10. **Memòria.** Els membres del grup redacten conjuntament la memòria del projecte, incloent la descripció i conclusions de cada fase de la pràctica. La memòria vol ser un contenidor de les evidències de l'aprenentatge. Sessió de 5 hores.
11. **Preparació de les presentacions dels projectes.** Els membres del grup preparen l'exposició oral per a presentar el seu projecte a l'auditori de classe. Es reparteixen les tasques, llisten els equipament i programaris que els calen, assagen i temporalitzen la presentació. Sessió de 2 hores.
12. **Exposició a classe i avaluació entre iguals.** De la realització del projecte de creació realitzat en grups se'n fa l'exposició oral davant l'auditori de la classe. Aquestes sessions de presentació en públic són subjectes d'avaluació per part de l'alumnat assistent i del professorat. Amb aquesta pràctica aprenen a desenvolupar l'habilitat de comentar i qualificar constructivament la tasca dels companys. Suposa l'esforç de tot l'alumnat a reflexionar, demostrar i valorar les competències adquirides. Així mateix, cada membre del grup s'autoavalua, de manera que aprèn a ser conscient dels límits de les seves competències. La qualificació final de la pràctica s'obté de la mitjana entre les autoevaluacions (25%), l'avaluació mitja de l'auditori (25%) i l'avaluació del professorat (50%). D'entre els criteris i procediments d'avaluació del treball pràctic acadèmic i la seva defensa en públic es fa especial atenció a la claredat en l'exposició, la capacitat de

concreció, l'habilitat d'interacció amb l'auditori, la capacitat d'interessar i motivar els oients. Sessió de 5 hores.

2. 8. Competències que desenvolupen amb la pràctica

- Actuar adequadament en les dinàmiques que comporta el treball en equip, que afavoreix la socialització de l'aprenentatge
- Descobrir metodologies de treball i adequar la més idònia per al seu projecte fotogràfic
- En planificar la pràctica, aprendre a organitzar i distribuir tasques entre els membres del grup després d'haver concretat el projecte. És a dir, a realitzar i assumir com a grup i cada membre individualment el pla de treball
- En la resolució de l'encàrrec en una posada en escena fotogràfica aprenen a distingir i obrar amb estàndards de conducta i resolució professionals, perceben les conseqüències pràctiques de llurs decisions.
- Organitzar-se el temps, a fer-se horaris i respectar-los estrictament
- Identificar temes de recerca
- Cercar la informació i documentació i fer-ne una selecció crítica per fer una recerca efectiva i actualitzar els seus coneixements
- Establir un diàleg entre el projecte i les referències conceptuals i gràfiques
- Identificar, conèixer i experimentar els procediments fotogràfics
- Plantejar, planificar i realitzar una sessió d'il·luminació en un estudi fotogràfic si els interessa per al projecte
- Plantejar, planificar i realitzar una exposició oral

2. 9. Habilitats

Amb aquesta activitat pràctica es pretén que l'alumnat adquireixi habilitats relatives a la cerca de la informació i la lectura crítica, a la recerca, al procés de creació visual i a la comunicació.

2. 10. Fonts d'informació, material i recursos

Com es comú al sistema d'aprenentatge ABP, els recursos s'esdevindran els que l'alumnat cregui necessaris en cada moment del seu procés d'entre el que posa al seu servei la Universitat (les fonts i recursos bibliogràfics que troben en la biblioteca, els equipaments, materials i serveis dels que disposa el Laboratori de Fotografia, els equipaments audiovisuals dels que disposa la Facultat, els cursos de formació optatius que organitza el CRAI, els ordinadors posats a disposició de l'alumnat en les biblioteques de la UB, amb els serveis gratuïts de connexió a Internet).

3. Avaluació del mètode

Si bé no s'ha procedit a fer enquestes concretes sobre el mètode, els comentaris generals dels estudiants d'aquests anys han estat sempre encoratjadors i entusiastes.

No obstant, disposem de les enquestes d'opinió institucionals que se'ls passa a l'alumnat des de fa cinc anys, on, tot i no preguntar-se específicament pel model pedagògic, queda reflectida la satisfacció en el procés d'aprenentatge que han cursat. Igualment són útils com a indicadors de la percepció que tenen els estudiants els qüestionaris preparats per ODAS sobre les diverses activitats que realitzen en el mòdul i que l'alumnat té a disposició en la plataforma electrònica i que responen de manera voluntària.

4. Conclusions i nous compromisos docents

La valoració subjectiva que fem del procés d'aplicació i desenvolupament de l'activitat d'aprenentatge plantejada com una situació problemàtica que els hem presentat és del tot positiva.

Es relacionen a continuació alguns dels resultats obtinguts en treballar des de la perspectiva ABP que ens semblen més destacables respecte de metodologies més tradicionals:

- El treball cooperatiu fomenta la iniciativa de l'estudiant
- Augmenta la motivació dels estudiants per la recerca d'informació i promou el pensament crític i la presa de decisions de l'alumnat, la qual cosa els és de gran importància en el futur
- Deixa espai per a idees innovadores i maneres poc estructurades d'arribar al coneixement
- Incentiva la responsabilitat personal ja que els estudiants han d'aprendre a gestionar el seu temps amb lògica i sentit comú d'acord amb les seves possibilitats
- Incentiva la responsabilitat de l'individu amb el grup ja que han d'aprendre a gestionar situacions complexes que es donen en la interacció dels membres del grup al llarg de les sessions del curs
- L'assistència de l'alumnat, un dels problemes en els darrers cursos de llicenciatura, és constant al llarg de tot el curs i repercuteix en la millora de les qualificacions obtingudes pels estudiants en les avaluacions finals de l'assignatura
- Potencia l'interès dels que volen aprendre i no perjudica als que només volen resoldre els crèdits de l'assignatura

- L'alumnat accepta l'avaluació en les seves modalitats, com un requisit de l'aprenentatge, un procés de validació formatiu i deixa de tenir un sentit punitiu
- En definitiva, ajuda a l'alumnat a la integració de les competències treballades d'una manera força completa

És per tots aquests motius, que està en la nostra voluntat adaptar l'ABP al conjunt de l'assignatura de *Llenguatges de l'Art* i vetllar perquè en endavant es pugui aplicar en l'ensenyament de la matèria Fotografia en l'entorn de Belles Arts. Un primer pas serà el d'incorporar en l'assignatura a tot l'equip de professorat, en tant que especialistes, que poden ser requerits en algunes sessions pels alumnes a fi d'adquirir part dels coneixements que defineixin en el seu pla d'aprenentatge. Perquè no ens queda cap dubte que la implantació de noves metodologies que activen la interacció fluïda, intel·ligent i constant entre l'alumnat, i entre el professorat i els estudiants avala una millor qualitat en l'adquisició dels coneixements, les habilitats i les actituds que s'han projectat per als emergents creadors en imatge.

En el futur immediat que suposarà el pas cap els estudis de grau ens sembla important persistir en l'esforç d'innovar i en la flexibilitat que ens ha de conduir a la revisió i reflexió constants de la tasca que estem desenvolupant, del què aprenen els estudiants, com ho aprenen i perquè. Així mateix, ens ha de conduir a la coherència docent amb la institució, persistint doncs, en el compromís amb la nostra activitat professional. En aquest sentit, ens sembla cabdal la recerca que el grup ODAS anem desenvolupant, i que ens ha permès i ens ha de permetre anar avançant en aquesta direcció.

Bibliografia

ALAMEDA CUESTA, A. (2004). *El aprendizaje basado en problemas: una herramienta para toda la vida: ABP en la Escuela de Enfermería de la Comunidad de Madrid*. Madrid: Agencia Laín Entralgo.

FONT, A. (2003). "Una experiencia de autoevaluación y evaluación negociada en un contexto de aprendizaje orientado a la solución de problemas (PBL)". *Revista de la RED-U*;3 (2):100-112

FONT, A. (2004). "Las líneas maestras del aprendizaje por problemas". *Revista Interuniversitaria de Formación de Profesorado*; 18 (1):16.

<http://www.ub.es/mercanti/pbl.htm> [18/07/09]

FONT, A.; BRANDA, L. (2004). *L'aprenentatge per problemes i l'Espai Europeu d'Educció Superior, Pla de Formació Permanent 2003/2004*, Bellaterra: Unitat d'Innovació Docent en Educació Superior (IDES), UAB.

NOVAK, J.D.; GOWIN, B.D. (2002). *Aprendiendo a aprender*. Barcelona: Martínez Roca D.L.

VV.AA. (1998). *Estratègies d'aprenentatge*. Vol. 1. *Assessorament i formació del professorat*. Barcelona, Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya.